

Henrik Steffens - Norges bortblåste laurbærblad - Uniforum

Av Lars Hoff

Årene 1800-1820 var en tid for store omveltninger i Europa. I kjølvannet av Napoleonskrigene startet de tyske samlingsbestrebelsene. Nordmannen Henrik Steffens var med på å sette dagsorden, som en av de ledende intellektuelle i det daværende Prøyssen.

Publisert 21. apr. 2008 12:49

INSPIRATOR: Naturfilosofen Henrik Steffens inspirerte ikke bare store menneskemengder, men også storheter som Heinrich Heine, Karl Marx og Søren Kierkegaard, fortalte Helge Høibraaten.

Foto: Ola Sæther

Henrik Steffens (1773-1845) er blitt kalt "vårt bortblåste laurbærblad" - et norsk laurbærblad som ble virvlet inn i den europeiske stormen på begynnelsen av 1800-tallet. Filosofen, naturvitenskapsmannen og samtidshistorikeren var født i Stavanger, utdannet ved Universitetet i København og underviste ved en rekke tyske universiteter. Fra 1832 var han filosofiprofessor ved Universitetet i Berlin (i dag Humboldt-universitetet).

Helge Høibraaten er for tiden Henrik Steffens-professor ved Nordeuropa-instituttet på Humboldt-universitetet i Berlin. Filosofen var på frokostmøte på Blindern før påske for å fortelle om mannen som har gitt navn til professoratet. Den norske regjeringen har nylig vedtatt å forlenge det norske gjesteprofessoratet i Berlin med ti nye år.

Begavet karismatiker

Steffens hadde kontakt med mange av dem som senere ble sentrale i den tyske samlingsbevegelsen før 1848. Han var en karismatiker med store talegaver, som ikke bare inspirerte store menneskemengder, men også den danske romantikkens far, Adam Oehlenschläger. Blant Steffens' tilhørere var også Heinrich Heine, Karl Marx og Søren Kierkegaard. Steffens var nær venn av den tyske filosofen

Schelling, og de var sammen om å lage en naturfilosofi for romantikken og idealismen.

I 1817 utga Steffens en omfattende studie om den napoleonske tidsalder der den franske ånd - fra Descartes over Ludvig den 14. til den franske revolusjon - ble analysert og kritisert fra et for Steffens høyere tysk standpunkt.

- Som nyansatt professor hadde han elleve år tidligere, i den fransk-hærtatte byen Halle, gjort noe tilsvarende i et skrift om universitetets idé, der yrkesrettede franske utdanningsanstalter fikk gjennomgå. Napoleons seier over Prøyssen førte snart til omfattende reformer, i næringslivet, hæren og ikke minst på universitetene, der Wilhelm von Humboldts idé om forskningsbasert undervisning endret verden, fortalte Høibraaten.

Inntok Paris

- I 1813, etter at Napoleons felttog i Russland hadde endt i katastrofe, holdt Steffens en tale i Breslau hvor han oppfordret den prøyssiske kongen til å erklære Napoleon krig. Deretter var Steffens med, som glimrende agitator og klossete soldat, inntil Paris var inntatt i 1815, la han til.

Steffens røk imidlertid uklar med den råbarkede Friedrich Jahn, mannen bak den tyske turnbevegelsen fra 1811, en bevegelse som skulle styrke det folkelige mot "utlenderiet" og gjøre tysk ungdom i stand til å kaste ut franskmennene, både fysisk og åndelig.

Nært forbundet var den såkalte Burschenschaft-bevegelsen blant tyske studenter, som i 1817 slo seg sammen nasjonalt på borgen Wartburg i Thüringen. På denne festen demonstrerte man for en fri forfatning og for en tysk nasjonalstat. Man brente også bøker: Code Napoleon, det sivilrettslige og frihetlige franske lovverket som var innført i deler av Tyskland, den populære dikteren Kotzebues historie om det tyske riket og den tyske jøden Saul Aschers skrift 'Germanomanie', som var kritisk til den voksende tyske nasjonalismen.

For pressefrihet

Da en av Wartburg-studentene i 1819 drepte Kotzebue, fordømte Steffens mordet som uttrykk for et slags kollektivt vanvidd. Han stod samtidig hardt på for pressefrihet og for universitetenes autonomi, som forutsetning for å kunne gi studentene virkelig (ut)dannelse. Men samme år satte den såkalte restaurasjonstiden i Tyskland inn, inspirert av den østerrikske fyrst Metternich.

Steffens kom da, i likhet med Hegel, i en klemme mellom denne frihetsfiendtlige restaurasjonen på den ene siden, og den fremadstormende nasjonalismen på den annen. De stod begge for et slags modernisert stendersamfunn med frihet. De ville

ta vare på arven fra den franske revolusjon, men unngå det de så på som nivellering.

Hva er Tyskland?

- Hva er Tyskland? spør Steffens, og svarer: Det er ikke en sentralstat som den franske, snarere prinsippet om det særskilte. Tyskere, ja, germanere generelt, er ubøyelige og egensindige og lar seg vanskelig underordne. De gir seg hen og ofrer seg selv for en større sak, men uten å gi avkall på sin "indre stat", som han sa. Med uttrykket "indre stat" tenkte han på evnen til å identifisere seg med og gå opp i et kollektiv, uten å gi opp ens egen individualitet. Man skjønner at Steffens ikke bare var tysk patriot, men også norsk, sa Høibraaten.

Men hva mente Steffens om menneskerettigheter? ville frokostmøteleder Bernt Hagtvatn vite.

- Universelle menneskerettigheter var for ham utslag av abstrakt fransk tenkning. De skjærer alle over en kam, individer så vel som stender. Steffens tenkte seg en samfunnsorganisme av forskjellige, men solidariske deler. Han betonte så vel egensindighet som evne til å ofre seg. Man kan i ettertid kanskje se et totalitært potensial her, svarte filosofen.

(NEDERSTE BILDE: Universitetet i Berlin rundt 1845, tegnet av W. Loeyllot.)